

DIYANET
İŞLERİ BAŞKANLIĞI
DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

2. Cilt

Aralık 1963

12. Sayı

GIYBET = ÇEKİŞTİRME

Ahmet SERDAROĞLU

Çekiştirmek anlamında olan gıybet, duyduğu vakit canı sıkılacağı kusurlarını kardeşinin arkasından kötölemek maksadiyle onu tanıyan kimsele-re söylemektir. Bu kusur ister dîninde, ister dünyâsında olsun, ister sözünde, ister işinde, isterse oturup kalkmasında, yiyip içmesinde, giyip konuşmasın-da olsun; ister bedeninde, ister ahlâkında ve isterse soyunda olsun, hasis, cimri, uzun, kısa, siyah, korkak, geveze vesaire gibi bütün bunları Resûl-i Ekrem şöyle hulâsa etmiştir : «Gıybet, kardeşini hoşlanmadığı şey ile anmak-tır.» (1).

Şayet söylediği kusurlar kendisinde yoksa iftira etmiş olur. Bunun ceza-sı daha ağırdır.

Gıybetin kısımları :

Ebu'l-Leys Semerkandî'ye göre : Gıybet ettiği halde «Bu gıybet değildir. Ben onda olanı söylüyorum» demek hem gıybettir, hem de çok tehlikelidir.

Yapılan gıybeti gıybet edilenin duyması tehlike bakımından ikinci de-recededir. Çünkü bu şekilde gıybet edilenden helâlîk almak lâzımdır.

Yapılan gıybeti sahibinin duymaması gıybetin ehvenidir. Hadîs-i Şerif-de : «Gıybetin keffâreti, sâhibi için mağfiret dilemektir» (2) buyurulmuştur.

Gıybetin şekilleri :

Gıybet kalb ile de olur. Buna sû-i zan (kötü sanı) derler ki, (bunu ayrı bir konuda anlatacağız) söz ile, iş, işaret, îmâ ve hareketler ile de olur. Ken-di gözü önündeki dikenı bırakıp başkalarının gözündeki kılı görmek, kusur-larını sayıp dökmek kadar kötü bir ahlâk olamaz. (Gıybetin daha pek çok şe-killeri vardır. «Yazık, filân adama acıdım...», «Sen şu işe ne dersin?», «Neler oluyor?», «Bugün şöyle bir hâdise ile karşılaştım, çok çirkin» vesâire gibi söz-lerle de gıybet yapılır.)

(Gıybetin daha kötü bir şekli de insanları yazı ve özellikle şiir ile hicvet-mektir. Çünkü yazıyı herkes okur ve her tarafa gider. Hele şiir olursa, zevki okşar. Herkes ve bilhassa insanların şerefiyle oynayanlar bunları ezberler ve her toplumda okurlar.

Zararı daha geniş ve eziyeti daha büyük olan bu kabîl gıybetleri özel şekilde menetmek üzere Resûl-i Ekrem : «Ribâların en ağırı, kişinin ırzına,

(1) «الْغَيْبَةُ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ»

(2) «كَفَّارَةٌ مِّنْ أَعْتَابِهِ أَنْ تَسْتَغْفِرَ لَهُ»

namus ve şerefine hakaret edilenidir. Söğüb saymanın en fenâsı da (şiir ile) hicvetmektir. (Şiirleri) nakl eden de iki gıybetçiden birisidir» (3) buyurmuştur.

Şiirle hicvin en çirkini bir ferdin kusurunu bir memlekete ve bir millete mal etmektir. Bu hususta Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: «İnsanların en büyük yalancısı, topyekûn, bir kabîleyi hicveden şâirdir.» (4).

Gıybet yalnız diriler için değil, ölümler için de memnu'dur. Dirilerin şeref ve haysiyetlerini koruyan dînimiz, ölümlerimizi de ihmal etmemiştir. Nitekim bir hadîsinde de Resûl-i Ekrem: «Ölümlerinizin iyiliklerini yâd edin, kusurlarını konuşmayın» (5) buyurmuştur. Çünkü vârisleri onu duyar ve üzümler. İnsanın elbette iyi tarafları da vardır. Fazîlet, onun iyi taraflarını bulup ortaya koymaktır. İsbâ Aleyhisselâm havârîleri ile gezerken bir köpek ölüsüne tesadüf etmişler. Arkadaşları: «Bu, ne kötü kokuyor» deyince, Hazret-i İsbâ: «Bakınız ne parlak ve ne güzel dişleri var» diye mukabelede bulunmuş ve her şeyin iyi taraflarını görmelerini onlara telkin buyurmuşlardır.

Gıybetin İslâm Dinindeki hükmü ve âfetleri :

Gıybetin her çeşidi ve şekli dînimizce haram ve yasaktır.

Gıybeti men' eden âyetler :

«Ey iman şerefiyle müşerref olanlar! Zannın çoğundan kaçınınız, zira zannın bâzısı günahdır. Kimsenin gizli hallerini araştırmayınız, bir kısmınız bir kısmını çekirtmesin. Sizden biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemeği arzu eder mi? (Bakınız) ondan öğrendiniz!» (6).

(Rivayete göre bir seferde Hazret-i Ebû Bekr ve Ömer'e, Selmân refakat ediyor ve onların yiyeceklerini hazırlıyordu. Bir gün bir şey hazırlıyamadı. Onu Peygamber'e gönderdiler ve ardından bunu filân kuyuya göndersen de su alamadan döner, demeleri üzerine bu âyet nâzil oldu :

«Hiçbir erkekler toplumu diğer erkekleri maskaralığa almasın. Belki onlar bunlardan hayırlıdır. Kadınlar cemaati de diğer kadınları istihza etmesin. Belki o beğenmedikleri kadınlar (Allah katında) kendilerinden hayırlıdır.

(3) «أَرَبِيَّ الرَّبِّ بِأَسْمِ الْأَعْرَاضِ وَأَشَدَّ الشِّمِّ الْهَجَاءِ وَالرَّأْيَةِ أَحَدُ الشَّامِيِّينَ»

(4) «أَعْظَمُ النَّاسِ فِرْيَةً شَاعِرٌ يَجُودُ الْقَبِيلَةَ بِأَسْمِهَا»

(5) «أَذْكُرُّوْا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوْا مَسَاوِيَهُمْ»

(6) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم مِّنْ بَعْضٍ أَيُّبًا حَدِّثْكَ أَنَّ يَأْكُلُ لَمْ أَحْبَبِهِ مَيْتًا فَكِرْهُمُوهُ

Kendinize veya ebnâ-i cinsinize gülmeyin, kötü lâkap takmayın. İmandan sonra kötü isim ne çirkindir. Kimler ki, tevbe etmez, işte zâlimler onlardır.» (7). Bu âyet-i celîle daha başka dâvaları ele alıyorsa da bütün bunlar gıybette dahildir.)

«İnsanları arılarından çekiştirip yüzlerine karşı istihzâ ile gülenlere, alay edenlere veyl olsun (yazıklar olsun) onlara şiddetli azab vardır.» (8).

Gıybeti men' eden hadislerden bâzıları :

«Her Müslümanın canı, malı ve ırzı herkese haramdır.» (9). Gıybet ırzda dahildir. Çünkü şerefi lekeler.

Birgün Resûl-i Ekrem hücrelerinde bulunan kadınların da duyabileceği yüksek sesle bir hutbe îrad ederek şöyle buyurmuştur :

«Ey diliyle îman edip îmanları kalblerine inmeyen guruh! Sakın Müslümanları çekiştirmeyin, onların gizli hallerini araştırmayın (bu kötü huydan vaz geçin), zîra kim ki, din kardeşinin gizli kusurlarını araştırırsa, Allah da onun gizli kusurlarını açığa çıkarır, Kimin ki, Allah, kusurlarını açığa çıkarmak isterse, onu evinin içinde de rüsvay eder.» (10).

«Dünyada (gıybet ederek) kardeşinin etini yiyen kimseye, kıyamet gününde onun eti ölü olarak takdim edilir. (Ve dünyada bunu yediğin gibi şimdi de) ölü olarak ye, denir.» (11).

Diğer bir rivâyette Resûl-i Ekrem Mi'racda cehennemi ve cehennemde leş yiyen bazı kimseleri gördü. Cebrâîl'e bunların kim olduklarını sorunca «Gıybet edenlerdir» diye cevap verdi.

Yine bir gün bir şey sormak için Resûl-i Ekrem'in huzuruna bir kadın girdi, çıktıktan sonra Hazret-i Âişe : «Bu ne kısa kadın idi» demesi üzerine Resûl-i Ekrem kendisine : Ağzındakini tükür, buyurdu.)

(Devamı var)

(7)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ
مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْبَسُوا الْأَنْفُسَ وَلَا تَتَّبِعُوا
بِالْأَفْئَابِ بِئْسَ الْأَنْفُسُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَزِمَ فَآؤُلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

(8)

(Hümeze, 1)

(9)

« كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرَضُهُ »

(10)

يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بَلِيسَانِيَّةٍ وَلَمْ يَمُنْ بِقَلْبِهِ لَا تَقْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا
عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَّبَعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ تَتَّبَعَ اللَّهُ
عَوْرَتَهُ يَهْضَحْهُ فِي جَوْفِ بَيْتِهِ .

(11)

« مَنْ أَكَلَ لَحْمَ أَخِيهِ فِي الدُّنْيَا قَدِمَ إِلَيْهِ لَحْمُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقَالُ لَهُ
كُلْهُ مَيْتًا »